

Rektor Mikuláš Bek: Zeman dělí zemi, ke zvolení mu stačí 51 procent

Autor: Kateřina Perknerová

Praha – Muzikolog Mikuláš Bek stojí v čele Masarykovy univerzity čtvrtý rok. Na Pražský hrad se u příležitosti oslav státního svátku České republiky podíval ale jen dvakrát. Loni a letos ho prezident Miloš Zeman nepozval. Důvod? Mikuláš Bek nesvolil, aby v září 2013 vystoupil na univerzitní půdě, neboť jeho přednáška se mohla stát součástí volební kampaně tehdejší prezidentovy strany SPOZ. Za rektora Beka se postavila většina jeho univerzitních kolegů a stejně jako letos na státní recepci 28. října nepřišli.

Prezident Miloš Zeman se po poněkud bouřlivé demonstraci na Albertově vyjádřil, že to byla ostuda celé republiky. Na mysli měl hlasitý nesouhlas s jeho osobou a metání vajec na pódium, kde stály čtyři další hlavy států a rektor Karlovy univerzity. Jak jste to vnímal vy? Nechci pitvat, kdo situaci víc vyhrotil. Je zřejmé, že pan prezident se svými hosty přicházel do hodně vzrušeného prostředí a na tom vzrušení měl nepochybně velký podíl svými výroky z posledních týdnů.

Který podle vás pražskou kavárnu – řečeno prezidentovými slovy – nadzvedl nejvíc? Tady zůstanu relativně diplomatický, neboť nevím, jaké bylo složení demonstrantů. Určitě tam byli studenti, protože akci zčásti organizovala Studentská komora Rady vysokých škol. Její vyjádření znám, byla pro vyslovení nesouhlasu s některými prezidentovými postoji, ovšem kultivovaným způsobem. Ani já nejsem rád, když na prezidenty létají vajíčka nebo rajčata. Na druhou stranu občas se to stává. Dobře si pamatuji, že u nás na univerzitě je demonstranti kdysi házeli po Madeleine Albrightové a tehdejší rektor Jiří Zlatuška ji chránil vlastním tělem.

Nebudu do toho tedy tahat Prahu a ptám se vás, které z prohlášení Miloše Zemana se nejvíce vymykalo roli hlavy státu? Zpochybnění přítomnosti ruských vojáků na Ukrajině, stabilizace společnosti podle čínského vzoru, nebo vulgarismy v Hovorech z Lán?

V České republice jsme do této doby od prezidenta očekávali, že bude společnost integrovat. Miloš Zeman svou strategii očividně založil na jejím rozdělování. Osobně se domnívám, že je to součást jeho volebního plánu, v němž pracuje s dělením společnosti podle různých kritérií, například hodnotové orientace, identifikace s polistopadovým režimem atd. Miloš Zeman jako přímo volená hlava státu počítá s tím, že nebude prezidentem všech, neboť mu stačí těch 51 procent.

Patří do těch kritérií i to, které několikrát zmínil předseda SPO a senátor Jan Veleba, totiž dělení na zkaženou pražskou kavárnu, která se neumí smířit s výsledky prezidentské volby, a zdravý venkov, jenž Miloši Zemanovi drží palce a rozumí mu?

Bydlím sice na jihomoravské dědině, ale myslím, že zrovna dělení na Prahu a venkov moc neseď. V akademické veřejnosti, pražské, olomoucké či brněnské, je zcela jistě řada prezidentových výroků považována za nepřijatelnou.

Akademici by ovšem měli vzývat kritické, nelibivé myšlení. Miloš Zeman rád připomíná Masarykův boj proti Rukopisům a falzifikaci dějin, když policejní zásah na Národní třídě odmítá nazývat masakrem, ale označuje ho za trochu brutálnější policejní zákrok proti dvěma

tisícům demonstrantů. Nemá pravdu v tom, že falšování minulosti a glorifikace naší úlohy v ní jen křiví pohled do budoucna?

To je relativně častá taktika pana prezidenta, kdy stáčí debatu na terminologickou otázku, přičemž na počátku stojí emocionálně nabitě slovo. Žádná exaktní definice masakru neexistuje.

Hory mrtvol, potoky krve, říkal Miloš Zeman.

Exaktní definice není. Na Národní třídě jsem tehdy jako student Univerzity Karlovy také byl, nebyly nás tam dva tisíce, ale to je jedno. Důležitější než spor o terminologii je to, že Miloš Zeman vždy vypustí nějaký osten, který společnost polarizuje. To je nový fenomén, na který nejsme od prezidentů zvyklí. Ani Václav Klaus svou roli nepojímal tímto způsobem, přestože byl vášnivý debatér a jeho názory byly velmi často odlišné od hlavního proudu. Některé jeho kontroverzní výroky budily pozornost, ale do takovéto konfrontace s veřejností nechodil. Myslím, že to souvisí s přímou volbou. Jde o novou situaci, na niž si musíme zvyknout.

Zajímavé je, že Miloš Zeman vždy něco udělá, řekne v čínské televizi či českém rádiu, někoho vyznamená nebo nepozve na Hrad a vyvolá velkou vlnu pobouření, která ovšem brzy opadne. O formování nějaké intelektuální protizemanovské platformy se mluvit nedá. Z toho plyne, že nic až tak hrozného se vlastně neděje?

Pořád si myslím, že situace nedospěla do bodu, kdybychom my akademici měli organizovat nějaké všelidové hnutí.

Nejde o hnutí, ale třeba o nějakou deklaraci, 2015 slov nebo tak něco.

To jsou nástroje pro nenormální poměry, v nichž nejsme. Demokratickým řešením konfliktů jsou volby. Do té doby musíme respektovat prezidenta, kterého máme. Pokud s ním v dílčích otázkách nesouhlasíme, jistě máme jako občané právo dát to najevo, což řada z nás činí. Nicméně bych to nepřeceňoval, v politickém demokratickém světě jde o věci běžné. Vajíčka létají na politiky opravdu docela často. V Česku demonstrace o tisíci lidech vyvolává značnou pozornost. V řadě zemí je to normální stav.

Přímá prezidentská volba přinesla v podstatě permanentní kampaň. Zdá se, že Miloš Zeman si to dokonale uvědomuje a už rok a půl vlastně oslovuje nikoli obyvatele ČR, ale budoucí voliče. Máte dojem, že při jeho mimořádných intelektuálních a rétorických schopnostech se objeví nějaký zdatný protikandidát?

Zřejmý protikandidát zatím na scéně není.

Pomalou dohasíná supervolební rok. V Brně skončil po dvou obdobích primátor Roman Onderka. Bylo to velké překvapení?

Ani ne, osm let je dlouhá doba, změna je vcelku logická. V posledních letech jsem vnímal rostoucí rezonanci občanských iniciativ, v tom máme poměrně dlouhou tradici, třeba zelení u nás na radnici byli už v dobách, kdy to jinde nebylo úplně obvyklé.

Myslíte, že rozhněvaní mladí muži z Žití Brno kolem Matěje Hollana mají jako ctihodní radní šanci pootočit kolem dějin města Brna?

To nevím. Dobře si uvědomuji, že na řadu rolí se člověk musí připravovat. Osobně jsem příznivcem myšlenky, že kupříkladu rektorem se nemá stát řadový akademik, ale ten, kdo je předem vyzkoušen v nějaké pozici s menší odpovědností. Není příznakem úplně normální situace, když jsou ty skoky příliš velké. Může to dopadnout dobře, ale také se může ukázat, že ten job je poměrně náročný. Samozřejmě si přeji, aby město vzkvétalo a univerzita měla v radnici dobrého partnera.

Co naplat, Česko je opojeno nováčky a různými narychlo vzniklými hnutími, jejichž lídři „to prostě zařídí“. Nejen Brno, ale i Prahu budou řídit lidé z ANO, kteří nikdy nebyli v komunální ani žádné jiné politice. Čím si tento fenomén vysvětlujete?

Zažili jsme krizi polistopadového režimu, a jak se mluvilo o první a druhé republice, tak něco podobného nastalo s přímou prezidentskou volbou, která přišla v době, kdy se étos listopadového dění evidentně vyčerpal a utápěl se v operetní frašce s odstoupením premiéra Nečase. Na scénu tak přicházejí lidé bez minulosti. Primátorem Brna se stane někdo (lídr hnutí ANO Petr Vokřál – pozn. red.), koho já jako dlouholetý funkcionář Masarykovy univerzity vůbec neznám. V krizové situaci – a náš režim z hlediska legitimacy, étosu a cílů v krizi je – se takové věci dějí.

A může to vyjít?

Je to tak padesát na padesát.

Ve vodopádu politických událostí poněkud zanikají záležitosti, jež mají význam přesahující volební období. Jednou z nich je vysokoškolský zákon. Po letech debat by jeho obsáhlá novela měla být přijata příští rok. Splňuje vaše představy o moderní správě univerzit, jejich rozvoji a kvalitě?

O reformě vysokých škol se začalo vášnivě debatovat zhruba před deseti lety. Jak polistopadové vlády postupně slábly a ztrácely schopnost politicky stanovovat nějaké cíle, nechaly diskusi o zákonu na vnitřních aktérech. Stát přestal říkat, co chce, a nechal zástupce akademické obce, aby určili, jak to má vypadat, což samozřejmě nejde. Jejich názory se liší a nemůže nastat všeobjímající shoda na zásadních změnách. Když nastoupil ministr Chládek, pragmaticky a racionálně se pokusil zúžit rozsah úprav na ty, kde shoda možná je, tedy na odstranění evidentních dysfunkcí systému.

Máte na mysli přechod na institucionální akreditace?

Ano, to je vlastně jediná podstatná změna. Jde o odstranění modelu, který selhal.

Co si od ní slibujete?

Účastnil jsem se s panem rektorem Zimou práce skupiny, kterou ministerstvo vytvořilo, a myslím, že navržená verze odpovídá mezinárodním standardům na zajišťování kvality. Je mi velmi sympatické, že za tu mají mít primární odpovědnost vysoké školy.

Jak bývá zvykem, veřejnost nejvíc přetřásala poměrně marginální otázku jmenování vysokoškolských profesorů. Prezident Zeman se chtěl této pravomoci zbavit, ale rektori byli proti. Nyní se s ministrem Chládkem dohodl, že bude profesory jmenovat i nadále, ovšem s podmínkou posouzení kandidátů. Bylo by to možné?

Možné je bohužel cokoliv, prezident by mohl profesory třeba vybírat. V zemích na východ od nás hlava státu například dosazuje rektory. Otázka zní, co je pravděpodobné, takže s hodnocením počkejme na konkrétní legislativní návrh. Osobně jsem principiálním odpůrcem toho, aby kdokoliv mimo vysoké školy hodnotil kompetence lidí pro získání profesorské hodnosti. Úplně vyloučené je posuzování odborné kvalifikace, neboť politická funkce nezakládá žádné oprávnění pro hodnocení expertních kvalit profesora mikrobiologie. A pokud by vzniklo další odborné grémium, byla by to už čtvrtá instance, která by ho zkoumala. Podle současného zákona to dělá komise pro jmenovací řízení složená z profesionálů v daném oboru, pak o návrhu hlasují vědecké rady fakulty a univerzity. Za nebezpečné bych považoval, kdyby měl někdo posuzovat, zda se kandidáti chovají slušně, jako tomu bylo v případě profesora Putny. Tam je obrovské riziko politického zneužití takového nástroje vůči kritikům a odpůrcům. Vědecké rady navíc nehodnotí jen odbornou stránku adepta, ale také

jeho pedagogický výkon a lidské předpoklady pro zastávání profesorské role. Jsem přesvědčen, že 40 členů vědecké rady Masarykovy nebo Karlovy univerzity tyto věci dokáže posoudit.

Mluvil jste o kvalitě studia, jejíž zvýšení je asi jedním z hlavních cílů novely. Jak je třeba možné, že studenti z Oxfordu či Cambridge nemají ani pomyšlení si vedle studia přivydělávat někde na brigádách? U nás většina posluchačů tráví v posluchárnách a knihovnách zlomek svého času.

Ten rozdíl není tak dramatický. V Anglii jsem nějakou dobu učil, sice ne na Oxfordu či Cambridge, ale na jedné poměrně slušné fakultě, která patří k University of London. Studenti si tam také přivydělávali prací v kavárnách. Markantní nepoměr je ale v prostředí a kultuře vyučování. To souvisí s tradicí, kontinuitou, mezinárodní atraktivitou britských škol a také s financováním. Je-li školné devět tisíc liber ročně, umožňuje to, aby proti učiteli seděla polovina nebo třetina studentů oproti tomu, co je běžné u nás.

Takže nejdůležitějším limitem kvality jsou finance?

Je to jeden z klíčových limitů. Máte-li poměr učitele ke studentům jedna k padesáti, výuka nemůže být tak interaktivní.

Je to prostě masovka.

Ano. Pokud to tak nechceme, musí se radikálně změnit financování vysokých škol. Poslední rok se to mírně koriguje omezením počtu studentů při zachování stejného rozpočtu, takže částka na studenta trochu roste. Pravda ale je, že v minulosti mimořádně klesala, a tak zůstáváme nadále mimo jakékoliv evropské standardy. Naše „výrobní“ náklady jsou ovšem identické se západní Evropou s výjimkou platů. Přístroje, chemikálie, knihy, energie stojí všude stejně a stavby jsou u nás dražší. Ve skutečnosti jsou naše poměry srovnatelné z hlediska nákladů, ale nesrovnatelné, co se příjmů týká. Přitom pokud chceme přitáhnout k pedagogické práci dobré vědce, musíme jim dát důstojné platy.

Masarykově univerzitě se to daří. Nyní jste například získali světoznámou molekulární bioložku Mary O'Connellovou. Jak to děláte?

Daří se nám to hlavně díky velkým projektům podpořeným penězi ze strukturálních fondů. Ale důraz na kvalitu má hlubší kořeny. Před lety jsme vsadili na politiku výdělku na jedné židli, aby profesori a docenti neměli tři zaměstnání a nepřebíhali mezi institucemi. Postupně jsme na většině pracovišť stabilizovali výborné pedagogy a vědce, kteří se věnují svým katedrám a ústavům. Na Masarykově univerzitě díky tomu není tak rozšířený fenomén létajících profesorů. Pamatuji si na slova bývalého rektora Vysoké školy ekonomické v Praze Richarda Hindlse, že když se projde po chodbě, potká mezi svými podřízenými sedm rektorů soukromých vysokých škol. U nás se už od konce 90. let snažíme, aby si lidé nemuseli přivydělávat jinde. Také máme druhé nejvyšší platy mezi vysokými školami.

Kolik to je?

U docentů to je průměrně 65 tisíc korun se všemi odměnami.

Čili asi tolik, co dostává v Německu učitel na základní škole.

(úsmev) My ale máme poměrně liberální systém, takže špičkoví profesori, kteří jsou úspěšnými příjemci grantů, jsou výrazně výš.

Masarykova univerzita za sebou netahá zátěž staletých tradic, a možná i proto je jakýmsi lídrem veřejných vysokých škol, štikou v rybníce. Jako první jste vyvinuli a užili program proti plagiátorství, teď nově zavádíte na sedmi z devíti fakult přijímací zkoušky v cizím jazyce jako součást testu obecných studijních předpokladů. Jde o promyšlený trend? Myslím, že to tak bylo od samého začátku. Když Masaryk navštívil po založení naši univerzitu, napsal do pamětní knihy: „Nechť Masarykova univerzita vzkvétá v ušlechtilém zápolení se starší sestrou pražskou.“ Řada učitelů sem přišla po 1. světové válce z Prahy, byli to mladší asistenti, kteří neměli šanci získat stabilní místa v Praze, pokud jim je ctihodní kolegové neuvolnili. To dalo brněnské univerzitě jistou dynamiku. Navíc pozice toho druhého je vždycky víc motivující. Já jsem deset let působil na Univerzitě Karlově, a hledíte-li z jejích oken na Hradčana, musíte pro získání zahraničních studentů dělat výrazně méně, než když se díváte na Špilberk.

KDO JE MIKULÁŠ BEK

- * Narodil se 22. dubna 1964 ve Šternberku.
- * Vystudoval na Masarykově univerzitě hudební vědu, doktorské studium absolvoval na Univerzitě Karlově v Praze, docentem je od roku 2004.
- * V letech 1990–1999 pracoval v Ústavu hudební vědy FF UK v Praze, působil též na katedře muzikologie FF UP v Olomouci.
- * Zaměřuje se na hudební sociologii, dějiny novější hudby 19. a 20. století a metody hudební analýzy. Je spoluautorem projektu Český hudební slovník osob a institucí.
- * Od září 2004 byl prorektorem MU pro vnější vztahy, dne 26. dubna 2011 byl ve třetím kole nejtěsnějším poměrem hlasů zvolen rektorem Masarykovy univerzity. Je místopředsdou České konference rektorů.